

1.5.

EMIEL MOYSON ALS DICHTER VAN DE "KOEIVOET"

J. MERTENS

Sedert geruime tijd doe ik opzoekingen over de biografie van een van de eerste socialistten in België, Eugène Steens.

Iedereen die opzoekingen doet, weet dat systematisch zoekwerk vaak leidt tot toevallige vondsten in aanverwante domeinen. Zo las ik in de nekrologie van Steens, die op 3 februari 1898, de dag na zijn overlijden, in het dagblad "Vooruit" verscheen (1) : "de jaren die hij (Steens) te Gent doorbracht noemde hij de schoonste zijns levens en dikwijls vermaakte hij zijn brusselsche vrienden met hen het spotlied voor te zingen dat te Gent vermaard bleef : Koevoet is beter dan boullie". Deze tekst riep vanzelfsprekend bij mij de associatie op met het gelijknamige liedje dat opgenomen werd op een langspeelplaat van Walter De Buck (2).

Een bezoek aan de Gentse zanger wees uit dat Walter de Buck een enigszins bewerkte versie had gebracht van een Gents (volks)lied, waarvan de oorspronkelijke tekst en melodischrijver hem niet bekend waren (3).

De Buck verwees ons naar het boek van R. Vankenhove en A. Lepage, Het Volksleven in het straatlied, als vindplaats voor zijn versie. In dit werk leest men dat de "Koevoet" als vlugschrift te Gent werd verspreid en verkocht. De auteurs situeren het lied in de periode na 1848 en verwijzen diegenen die van de oorspronkelijke tekst kennis willen nemen naar de bibliotheek van de Gentse Rijksuniversiteit waar, naar de bewering van Vankenhove en Lepage, verschillende exemplaren van de oorspronkelijke tekst zouden aanwezig zijn.

Opzoekingen in genoemde bibliotheek leverden een andere versie op dan die van Vankenhove- Lepage en De Buck, en wel de tekst van een strooiblaadje "Koeivoet" (4) dat moest gezongen worden op de wijze : Polka des pièces d'or (of Margo ! Margo !) waarvan de tekst samen met de door De Buck gezongen versie onlangs door L. Hoste gepubliceerd werd (5). Volgens aanwijzingen op het vlugschrift zou het bij J. Van Aken te

---

(1). Vooruit, jg. 14, nr. 33 van 3.2.1898, blz. 1.

(2). Philips 6320003, 1971

(3). Met onze oprechte dank aan de heer De Buck voor de vriendelijk verstrekte inlichtingen.

(4). R. Vankenhove en A. Lepage, Het Volksleven in het straatlied. Gent, 1932, blz. 134; bibl. Rijksuniversiteit Gent, Handschriften, Vliegende Bladen, I C, nrs. 124-125. Zie ook de illustratie in drukvorm.

(5). L. Hoste, De "Koevoet", een sociale aanklacht in AMSAB-Tijdingen, III, 1984-1985, nr. 4, blz. 103-109

Leiden gedrukt zijn, maar de inhoud verwijst duidelijk naar Gent (Burgers van het oude Gent, Gentenaers, Artevelde). Het gaat hier, zoals L. Hoste stelde, om een minder volkse en minder dialektische versie, die een auteur laat vermoeden die vrijzinnig en meer belezen was.

De heftige anti-klerikale toon (luie kloostervee, laat het vleesch voor non en pater, kloosters zijn de plaeg van 't land) en de opstandigheid tegen onrecht en armoede (arme Gentenaers vandaeg ! Altijd werken, altijd zweeten; arme duivels, zweet en zwijgt; vreet kasseien en zuipt water; ziet de paters zich eens mesten met ons bitter arbeidzweet) zijn gemakkelijk aan te tonen, maar met het liedje van Walter De Buck is nog slechts weinig overeenkomst. Toch leggen "zegt madam'in haar sermoen" en "de lessen van madam'" een duidelijke binding met "madam'de predikant". Wellicht kan een musicoloog eens onder-zoeken of er tussen de melodie van De Buck en die van de Polka des pièces d'or (of Margo! Margo!) herkenningpunten aanwezig zijn.

Het is bekend dat Eugène Steens zeer goed bevriend was met de ongeveer 13 jaar jongere democratische, vlaamsgezinde, anti-klerikale voorman en dichter Emiel Moyson (1). Hoe druk de politieke activiteiten van Steens

---

(1). Avanti , Emiel Moyson herdacht, blz. 45.

op het moment van Moysons overlijden op 1.12.1868 in het kader van de Eerste Internationale ook waren, hij was op de begrafenis van zijn vriend niet alleen aanwezig, maar sprak er zelfs één van de lijkredes uit. Die blijkt uit een tekst over Moysons begrafenis verschenen in La Tribune du Peuple: "Ce fut d'abord Eugène Steens, son intime ami, qui prit la parole au nom de l'Association internationale des Travailleurs et énuméra ses rares qualités" (1). Ook lang na de dood van Moyson, toen Steens'politieke activiteit reeds begon te tanen, was het opnieuw dezelfde oude vriend die, bij een manifestatie op het graf van Moyson in september 1882, de aanwezigen toesprak (2). Vanzelfsprekend volstaat de band tussen de (volkse) Koeivoet en Steens enerzijds, en tussen Steens en Moyson anderzijds, niet om het auteurschap van de (meer "geleerde") Koeivoet aan Moyson toe te wijzen. Nochtans is Moyson de auteur van de Koeivoet, die iets ouder moet zijn dan de meer populaire versie.

Het bewijs hiervoor wordt geleverd door een brief van Moyson aan zijn Antwerpse vriend Frans De Cort. De brief wordt bewaard in het AMVC en dateert van 8 mei 1857. Hij werd geschreven op zeer doorzichtig dun papier zodat de tekst van beide schrijfkanten verschijnt bij de lektuur, die hierdoor zeer bemoeilijkt wordt (3). In de brief schrijft Moyson dat men hem (Moyson) gisteren (7.5.1857) "een exemplaar van den beloofden eersten Koeivoet heeft bezorgen kunnen. Ik voeg het hierbij alsmede een van den genen uit eene antwerpsche dichterspen gevloeid. Slechts op 150 exempl. is de eerste Koeivoet getrokken geworden; beschouw en bewaar dus dit, welk ik u zend als eene zeldzaamheid."

Moyson heeft het hier dus niet alleen over Koeivoet, de schrijfwijze die voorkomt op de druk bewaard in de Centrale Bibliotheek van de Universiteit te Gent en over een gedrukt exemplaar ervan, maar ook over een versie "gevloeid" uit een Antwerpse dichterspen. Het lijkt ons zeer waarschijnlijk dat "Antwerps" hier overdrachtelijk zou gebruikt zijn en dat de dichterspen ook hier weer die van Moyson is, geïnspireerd door zijn kort verblijf te Antwerpen. Het is best mogelijk dat deze "Antwerpse" versie reeds dicht aanleunde bij de later als Gents volkslied bekend geworden tekst. Het is immers voldoende bekend dat Moyson, De Cort, Steens en anderen vrolijke jongens konden zijn, die af en toe graag de bloemetjes buiten zetten: de (oorspronkelijke) meer volkse versie, die de oorspronkelijke dichterlijke versie slechts zeer geringe tijd later volgde, moet ongetwijfeld tot stand gekomen zijn en geschreven zoniet door Moyson zelf, dan toch door het milieu waarin hij verkeerde. Of deze (oorspronkelijke) volke versie in belangrijke mate afweek van die later gezongen door De Buck, zal wel nooit meer kunnen achterhaald worden.

---

(1). La Tribune du Peuple, jrg. 6, nr. 12 van 13.12.1868, blz. 3-4.

(2). D. Devrees, Militanten rond de Eerste Internationale in België, 1860-1880, Gent, 1968. (onuitgegeven proefschrift), blz. 359.

(3). AMVC. Antwerpen, M. 855 en het hierbijgevoegde afschrift en de illustratie.

Ook over de datum moet hier nog even uitgeweid worden. "1857" is een bijzonder zwart jaar geweest in de geschiedenis van de Gentse arbeiders. Alhoewel werkstakingen te Gent vooral na mei 1857 plaats vonden, kan de Koeivoet toch rechtstreeks met sociale moeilijkheden in verband gebracht worden. Op 4 mei immers staakten de wevers in de fabriek van Heyman omdat hun een loonsverhoging werd geweigerd, maar, als hij inderdaad te Leiden werd gedrukt, kan de Koeivoet niet door dit voorval geïnspireerd zijn. Dan is het inderdaad vrijwel onmogelijk dat de gedrukte tekst reeds op 8 mei naar Frans De Cort werd gezonden. Nu is het wel zo dat de Koeivoet wellicht geen Leidse druk is. "J. van Aken" te "Leiden" is te beschouwen als een fictief adres, gebruikt om eventuele vervolging voor het niet vermelden van drukker en verantwoordelijke uitgever te ontlopen (1).

Alhoewel het klimaat dat aan de staking van begin mei 1857 voorafging, mede inspirerend kan hebben gewerkt, lijkt het gedicht van Moyson ons nog meer geïnspireerd te zijn door het groot ongenoegen dat het wetsvoorstel Malou op de liefdadigheid (20.12.1856) opwekte. Door dit wetsvoorstel zou de openbare steunverlening worden uitgehold. Victor Tesch zei dat het voorstel geen enkele eigenschap had die door een wet op de liefdadigheid vereist werd en dat tussen de liefdadigheid door Christus gepredikt en die van het voorstel het hele verschil lag tussen naastenliefde en machtshonger, tussen toewijding en overheersing, tussen godsdienst en politiek (2). Van dit voorstel weet men dat het uiteindelijk tot het ontslag van de regering De Decker heeft geleid.

Het is de tegenstelling tussen de onrechtvaardige en mensonterende armoede van de arbeiders enerzijds en de door het wetsontwerp voorziene voordelen voor de kloosters anderzijds, die Moyson geïnspireerd heeft en waardoor zowel de anti-klerikale inhoud als de toon van Moysons "eersten" (dichterlijke) Koeivoet verklaard worden.

---

(1). Met hartelijke dank aan de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage en aan mr. T.N. gemeentearchivaris te Leiden, aan wie wij het gegeven danken dat in de periode 1850-1860 geen boekhandelaar of drukker met als naam J. van Aken te Leiden bekend is.

(2). P. Hymans, Histoire parlementaire de la Belgique de 1831 à 1880., deel 3. Brussel, 1879, blz. 378

Brief van Emiel Moyson aan Frans De Cort, 8 mei 1857

Beste Frans,

Ik heb u niet vroeger mijne innige dankbaarheid voor het overheerlijk in uw stad zondag verleden genoten onthaal uitgedrukt, omdat men slechts gisteren mij een exemplaar van den beloofden eerste Koeivoet heeft bezorgen kunnen. Ik voeg het hierbij alsmede een van den genen uit eene Antwerpsche dichterspen gevloeid. Slechts op 150 exempl. is de eerste Koeivoet getrokken geworden; beschouw en bewaar dus dit, welk ik u zend als eene zeldzaamheid.

In der waarheid, telkens weer ik eenige uren in uw aantrekkelijke gezelschap mij vermaakt heb, voel ik mij nog langen tijd nadien opgeruimder en warmer als het ware voor de goede zaak : ik weet niet hoe het komt maar al die Antwerpsche goede jongens, over een jaar nog vreemdelingen voor mij, bekleeden in mijn hert de plaatsten van oude boezemvrienden. Toen ik zondag op den stoomboot de Scheldestad naderde, liep mij het bloed sneller door het lijf. Een scephticus schreeve dit der Meimaand toe, ik weet het best de kracht van mijne gevoelens voor u allen.

Hebt dank, boezemvrienden en gij in het bijzonder, voor dusdanige openbaring van genegenheid : moge ik er in slagen u, bij uw aanstaand bezoek te Gent, een deel van het vermaak te doen smaken mij in deze nieuwe omstandigheid zoo hertelijk door uwe gastvrije verkleefdheid toegediend : Te midden van allerlei genot waar uwe bezorgde vriendschap mij wist mee te overgieten, vergat ik u van een allergewigtigst ontwerp te onderhouden, over eenige weken in mijnen kop ontkiemd en dat reeds door verscheidene verdienstelijke Flaminganten zoo uit Brussel, Brugge, Kortrijk als uit Gent aangekleefd werdt. Ik ontwikkel het op eene afzonderlijke bladzijde omdat gij mijn schrift anderen zoudt kunnen mededeelen.

Gelief in uwen aanstaanden brief openhertig te verklaren of wij op Jan van Rijswijck voor de zaak vast mogen rekenen, met het talent dat hij bezit konde hij zeer nuttig zijn.

Zoo spoedig mogelijk zult gij de Geyter (?), van den Berghe, de Keghel, Cauwenberq(?), van Ishoven, van Oevelen en de andere goeden en wel (a) slechts zekere goeden, die mij onbekend zijn, kunnen vereenigen en comité secret; hun lezing van de soort van manifest, hierbij gevoegd, geven en de zaak onder u diskuteren; dan mij den uitslag van de discussie kenbaar maken.

Het volkomen stilzwijgen (b) is de eerste voorwaarde van het bestaan der geheime associatie. Onberekenbaar kunnen de gevolgen zijn van dusdanige bedekte(c) werking. De eigenliefde moet geheel van kant in de zaak gelegd worden : de opoffering die wij der beslotene vaderlandlievende jeugd vragen is gering bij de vruchten die ons de toekomst biedt; ik zeg biedt, want de toekomst is onzer en vroeg of laat zal het licht boven den nevel, het regt boven de kruiperij zegepralen.

Druk de Geyter voor mij de hand en geloof mij voor immer

Uwen trouwsten vriend

(get.) Emil Moyson

Gent, 8sten van Bloeiemaand '57.

- (a) onzekere lezing, waarschijnlijk geschraapt.
- (b) in de plaats van "geheim" dat doorstreept werd.
- (c) in de plaats van "geheime" dat doorstreept werd.